

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ

(Καρδίτσα, 4 Νοεμβρίου 1881¹ - Αθήνα, 27 Ιουλίου 1953)

Από τον Αντιστράτηγο ε.α. Ιωάννη Δ. Κακουδάκη
Επίτιμο Α΄Υπαρχηγό ΓΕΣ

Ο Στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας υπήρξε μια πολυεπίπεδη και πολυσύνθετη προσωπικότητα, που για μισό αιώνα σηματοδότησε την πιο ταραχώδη πολιτική και την πιο ηφαιστειώδη πολεμική περίοδο της εθνικής μας ζωής. Ήταν μια χαρισματική στρατιωτική φυσιογνωμία, με ιδιαίτερα έντονα χαρακτηριστικά και πανοπλία αρετών: απλός και ιδιοφυής, λιγομίλητος και εκρηκτικός, λιτός και δυναμικός, αυστηρός και δίκαιος, ηφαιστειώδης και δωρικός, γενναιοψυχός και τολμηρός, ευαίσθητος και αποφασιστικός, ανυπότακτος, οξυδερκής, πολυτάλαντος², οραματιστής, δημοκράτης, επαναστάτης, υπερπατριώτης, πολεμιστής. . . και ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Έγινε Είδωλο και παραμένει Θρύλος! Η στρατιωτική και πολιτική του διαδρομή ήταν ταυτόσημη με την έννοια του ήθους και του καθήκοντος, διαχρονικό παράδειγμα συμπεριφοράς δημόσιου βίου. Η ζωή και η δράση του ταυτίστηκε με τα ενδοξότερα ιστορικά, πολεμικά και πολιτικά γεγονότα της νεότερης Ελλάδας και με τα τραγικότερα δεινοπαθήματά της. Επιγραμματικά είναι:

- α. Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897.
- β. Ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908).
- γ. Το Κίνημα στο Γουδί (15 Αυγ. 1909).
- δ. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913 (5 Οκτ. 1912 - 28 Ιουλ. 1913).
- ε. Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας του 1914.
- στ. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (15 Ιουλ. 1914 - 11 Νοε. 1918).
- ζ. Το Κίνημα Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη (17 Αυγ. 1916).
- η. Η Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία (14 Ιαν. - 17 Ιουλ. 1919).
- θ. Η Εκστρατεία στη Μικρά Ασία (2 Μαΐ. 1919 - 6 Σεπ. 1922).

---

¹ Η ορθή ημερομηνία γέννησης του Νικολάου Πλαστήρα είναι 4 Νοεμβρίου του 1881 και όχι 1883, όπως αναφέρεται σ' όλα σχεδόν τα βιογραφικά του στοιχεία. Βλ. και έκδοση Κέντρου Ιστορικών Μελετών «Νικόλαος Πλαστήρας», σελ. 8. Πολλές και ενδιαφέρουσες είναι οι σχετικές πληροφορίες του Σέφη Αναστασάκου: «Ο Πλαστήρας και η εποχή του» Τόμοι Α,Β, Γ, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2007, σσ 71-74. «Το βέβαιο πάντως είναι ότι χωρίς τη διόρθωση της ηλικίας του δεν είχε τη δυνατότητα να εισαχθεί στο Σχολείο Υπαξιωματικών και να έχει τη βαθμολογική εξέλιξη μέχρι του βαθμού του Αντιστρατήγου».

² Πρόσφατα, βρέθηκαν αξιολογικά ζωγραφικά του έργα, τα οποία παρουσιάστηκαν στο κοινό τον Αύγουστο του 1999 από το «Κέντρο Ιστορικών Μελετών» Καρδίτσας, «Νικόλαος Πλαστήρας».

ι. Η Επανάσταση στη Χίο και τη Μυτιλήνη (11 Σεπ. 1922) - Η Δίκη και η Εκτέλεση των «Έξι»³ (31 Οκτ. - 15 Νοε. 1922) - Συνθήκη της Λοζάνης (24 Ιουλ. 1923) - Το Κίνημα του 1933 (6 Μαρ. 1933).

ια. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1 Σεπ. 1939 - 2 Σεπ. 1945).

ιβ. Η Εθνική Αντίσταση 1941-1944.

ιγ. Ο Εμφύλιος Πόλεμος 1946-1949.

ιδ. Η Δημιουργία του κόμματος «Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου» (ΕΠΕΚ) (1950).

ιε. Η Είσοδος της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ (18 Φεβ. 1952) και η ψήφιση του Νέου Συντάγματος το 1952 επί πρωθυπουργίας Ν. Πλαστήρα, κ. ά.

Ο Στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας γεννήθηκε στην Καρδίτσα στις 4 Νοεμβρίου 1881. Οι γονείς του, Χρήστος (ελληνοράφτης) και Στεργιάνω (Στυλιανή) (υφάντρα), κατάγονταν από το Μορφοβούνι (Βουνέσι) Καρδίτσας και προέρχονταν από οικογένειες κλεφτών της υπόδουλης Ελλάδας. Ήταν ο πρωτότοκος γιος της οικογένειας και είχε και άλλα τρία αδέρφια, τον Γιώργο, τον Βασίλη και την Αγγελική. Τα παιδικά του χρόνια τα έζησε, όπως σχεδόν και τα υπόλοιπα χρόνια της πολυκύμαντης ζωής του, σε πολεμικό περιβάλλον. Σε ηλικία μόλις 14 ετών αναγκάστηκαν οι γονείς του να τον φυγαδεύσουν κρυφά από την Καρδίτσα στην Αθήνα, γιατί είχε ξυλοκοπήσει το γιο ενός Τούρκου Πασά, που κατομεταχειριζόταν τα ελληνόπουλα της περιοχής και η τουρκική διοίκηση της περιοχής τον αναζητούσε. Στην Αθήνα, κάτω από αντίξοες οικονομικές, κοινωνικές και εθνικές συνθήκες, φοίτησε στη Βαρβάκειο Σχολή, και όταν τα πνεύματα ηρέμησαν, επέστρεψε στην Καρδίτσα, όπου αποπεράτωσε τις εγκύκλιες σπουδές του σε ηλικία 19 ετών.

Στις 8 Δεκεμβρίου του 1903 κατατάχτηκε στο 5^ο Σύνταγμα Πεζικού Τρικάλων με το βαθμό του Δεκανέα⁴. Η απόφασή του να καταταγεί στον Ελληνικό Στρατό ήταν επιλογή που απηχούσε στον αγωνιστικό χαρακτήρα, στο δυναμισμό και στο εθνικό του φρόνημα. Το Μάιο του 1904, μετά από εξετάσεις, προάγεται σε Λοχία και το 1906 (1^η Σεπτεμβρίου) σε Επιλοχία. Ο Μακεδονικός Αγώνας ήδη έχει αρχίσει και ο Πλαστήρας κατατάσσεται στο σώμα του Καπετάν Αγραφιώτη (Παπαγάκη και Αθανασόπουλου) που δρα στην περιοχή των Γιαννιτσών, εναντίον των Κομιτατζήδων και των Τούρκων, όπου, από θαύμα σώθηκε σε μια συμπλοκή.

Η μεγάλη ώρα έφθασε ανήμερα της Παναγίας, στις 15 Αυγούστου του 1909, με το Στρατιωτικό Κίνημα στο Γουδί, με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά. Ο Πλαστήρας, είχε πρωταγωνιστικό ρόλο. Λίγους μήνες αργότερα την πολιτική ηγεσία ανέλαβε ο Ελευθέριος Βενιζέλος και άρχισε ταχύτατα η α-

³ Καταδικάστηκαν, ως υπεύθυνοι της Μικρασιατικής καταστροφής, παμψηφεί στην ποινή του θανάτου, και εκτελέστηκαν στις 11:30 ώρα της 15 Νοεμβρίου 1922 οι: Δημήτριος Γούναρης, Νικόλαος Στράτος, Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης, Γεώργιος Μπαλτατζής, Νικόλαος Θεοτόκης και Γεώργιος Χαντζανέστης. Εκεί όπου εκτελέστηκαν υπάρχουν έξι κυπαρίσσια και ανά μια μαρμάρινη πλάκα στο έδαφος με το επίθετό τους, στην οδό Αναστάσεως στα όρια Χολαργού - Παπάγου, δίπλα στον ιερό ναό του Αγίου Κων/νου και Ελένης. Καταδικάστηκαν, επίσης, σε ισόβια δεσμά, οι: Μιχαήλ Γούδας και Ξενοφώντας Στρατηγός (Η Δίκη των Έξι», Αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ).

⁴ Από το Αντίγραφο Φύλλου Μητρώου ΔΙΣ/ΓΕΣ.

ναδιοργάνωση και η εκπαίδευση του ελληνικού στρατού, ώστε να αποκτήσει το αξιόμαχό του.

Τον ίδιο καιρό⁵, ο Επιλοχίας Πλαστήρας, κλήθηκε και έδωσε εξετάσεις στη Σχολή Υπαξιωματικών, όπου εισήλθε και αποφοίτησε πρώτος στις 7 Ιουλίου 1912. Ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Πεζικού και κατατάχτηκε στο 5^ο Σύνταγμα Πεζικού, που είχε έδρα τη Λάρισα. Το 1913 προήχθη σε υπολοχαγό «επ' ανδραγαθία», το 1915 σε λοχαγό ΙΙ, το 1916 σε λοχαγό Ι, το 1917 σε ταγματάρχη, το 1918 σε αντισυνταγματάρχη «επ' ανδραγαθία» και το 1920 σε συνταγματάρχη, επίσης «επ' ανδραγαθία». Στις 3 Ιανουαρίου 1924 αποστρατεύθηκε με αίτησή του και στις 30 Μαΐου 1924 προήχθη στο βαθμό του αντιστρατήγου.

Στις 5 Οκτωβρίου 1912 άρχισε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος εναντίον της Τουρκίας και η προέλαση του Ελληνικού Στρατού. Στην πρώτη γραμμή βρίσκεται η Ιη Μεραρχία στην οποία υπάγεται και το 5^ο Σύνταγμα Πεζικού. Ο Πλαστήρας, με γενναιότητα, επικεφαλής δύο διμοιριών καταδιώκει τους Τούρκους προκαλώντας το θαυμασμό σε αξιωματικούς και οπλίτες. Στις πρώτες νίκες της απελευθέρωσης της Ελασσόνας και της Δεσκάτης έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Στις 9 Οκτωβρίου δόθηκε η Μάχη του Σαρανταπόρου στην οποία έλαβε, επίσης, μέρος, εμπυχώνοντας τα τμήματά του και μεταφέροντας τον παλμό και το δυναμισμό ενός πραγματικού ηγήτορα, κερδίζοντας ταυτόχρονα την αναγνώριση των συναδέλφων του. Ακολούθησε η νικηφόρα πορεία της Μεραρχίας και του Συντάγματος που υπηρετούσε, η Μάχη των Γιαννιτσών (19-20 Οκτωβρίου 1912) και η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (26 Οκτωβρίου 1912). Ο Πλαστήρας κάλπαζε σαν φτερωτός Πήγασος πάνω στο αφηνιασμένο -τρίτο- άλογό του. Γίνεται η ψυχή, η δύναμη, ο ενθουσιασμός, και παίρνει από τους στρατιώτες του το προσωνύμιο «**Ο Μαύρος Καβαλάρης**», που θα τον ακολουθήσει, και, τελικά, θα καθιερωθεί ισόβια αναπόσπαστο συμπλήρωμα του ονοματεπώνυμου του.

Κατά το Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο διακρίθηκε στη Μάχη Κιλκίς - Λαχανά (19-21 Ιουνίου 1913). Επέδειξε μοναδική πρωτοβουλία και θάρρος. Πέτυχε να εμπυχώσει τους στρατιώτες του και να τους οδηγήσει στη νίκη, τη στιγμή που αυτοί άρχισαν να υποχωρούν και να δείχνουν σημάδια λιποψυχίας. Σε μια κρίσιμη στιγμή, που το πυροβολικό είχε σταματήσει σ' αυτόν τον τομέα τη βολή του, έτρεξε και τους διέταξε να ξαναρχίσουν, λέγοντας πως ήταν διαταγή του Μεράρχου. Ξαναγύρισε στους στρατιώτες, ενισχυμένος με ένα τάγμα, και ρίχτηκε με ορμή στους Βούλγαρους, οι οποίοι ξαφνιάστηκαν και άρχισαν να κλονίζονται και να υποχωρούν. Η υποχώρηση γενικεύτηκε και το απόγευμα η μάχη είχε τελειώσει.

Ακολούθησαν οι μάχες στις Σέρρες, στο Σιδηρόκαστρο, στη Δοϊράνη. Η Ι Μεραρχία έφτασε στα στενά της Κρέσνας με τον Πλαστήρα εμπροσθοφυλακή. Κατέβηκε από το άλογό του, πήρε μια διμοιρία για αναγνώριση και προχώρησε πεζή και επικεφαλής των στρατιωτών του. Μέσα σε λίγες ώρες τα Στενά της Κρέσνας είχαν καταληφθεί από τον Ελληνικό Στρατό. Όταν το ανέφερε αυτό στο Στρατηγείο, δεν το πίστεψαν, το θεώρησαν αδιανόητο και διέταξαν εξακρίβωση. Στις 18 Ιουλίου 1913 οι Βούλγαροι ζήτησαν εκεχειρία. Με τη Συνθήκη του Βου-

⁵ Μετά από τη διόρθωση της ημερομηνίας της γέννησής του από 1881 σε 1883 μπόρεσε να λάβει μέρος στις εξετάσεις της Σχολής Υπαξιωματικών, όπως σημ. 1.

κουρεστίου στις 28 Ιουλίου 1913, έληξαν οι νικηφόροι Βαλκανικοί Πόλεμοι, που διπλασίασαν την Ελλάδα⁶ σε έκταση και πληθυσμό.

Το 5^ο Σύνταγμα Πεζικού επανήλθε στα Τρίκαλα και ο Πλαστήρας με ένα Τάγμα στάλθηκε στη Χίο. Εκεί πληροφορήθηκε για τους απελευθερωτικούς αγώνες της Ηπείρου το 1914 και έφυγε αμέσως μυστικά, πήγε στην Καλαμπάκα, όπου συγκέντρωσε μερικές δεκάδες εθελοντών για να την υποστηρίξουν. Πριν προλάβει όμως, υπογράφηκε το Πρωτόκολλο της Κερκύρας (Μάιο 1914), με το οποίο δόθηκε αυτονομία σ' ένα τμήμα της Βορείου Ηπείρου, τα πράγματα καταλάγιασαν, και ο Πλαστήρας επανήλθε στη Χίο.

Στις 15 Ιουνίου 1914 άρχισε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ελλάδα, παρ' όλες τις ατιμωτικές προκλήσεις και τις μειωτικές ενέργειες σε βάρος της για την εθνική της οντότητα και την ανεξαρτησία της, παρέμεινε ουδέτερη. Επισημαίνονται: Ο βομβαρδισμός της Θεσσαλονίκης από τους Γερμανούς, η διαταγή του τότε Υπουργού Στρατιωτικών Γιαννακίτσα, προς τον Ταγματάρχη Μαυρουδή να παραδώσει το οχυρό Ρούπελ (13 Μαΐου 1916), η παράδοση του Δ΄ Σώματος Στρατού στους Βουλγάρους και η επονείδιστη «*αιχμαλωσία*» και μεταφορά του από Καβάλα στο Γκέρλιτς της Σιλεσίας της Γερμανίας (2-14 Σεπτεμβρίου 1916), όπου είχαμε και 125 νεκρούς από τις κακουχίες.

Τον Αύγουστο του 1916 ο Πλαστήρας μαζί με τέσσερις άλλους ομοϊδεάτες αξιωματικούς (Τότσικα, Τερτίνια, Αναγνώστου, Πρωτοσύγκελο), κατόρθωσαν να συναντήσουν τον Βενιζέλο στην Αθήνα και να αναφέρουν την απόφασή τους να ενταχθούν στον Γαλλικό Στρατό και να πολεμήσουν. Τότε ο Πλαστήρας είπε τα υπέροχα λόγια, που έμειναν σοφή υποθήκη: **«Όποιος βλέπει την πατρίδα του να καταστρέφεται και κάθετα αδρανής, είναι το ίδιο σαν να την καταστρέφει ο ίδιος»**. Ο Βενιζέλος ενθουσιάστηκε, τους καθησύχασε και τους συμβούλεψε να μη βιαστούν και να αναμένουν τις ενέργειές του. Ο Πλαστήρας, βέβαια, ήταν από τους πρώτους που είχε εργασθεί και προσφέρει οργανωτικά στο Κίνημα της Εθνικής Άμυνας του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη(26/9/1916). Την εποχή αυτή έχουμε την κορύφωση του Εθνικού Διχασμού, την αποβίβαση των συμμάχων στον Πειραιά και τα δραματικά γεγονότα με το βομβαρδισμό της Αθήνας. Τον Ιούνιο 1917 εξαναγκάστηκε να αποχωρήσει ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και επανενώθηκε η Ελλάδα.

Εντωμεταξύ, το Μάιο του 1917, η Μεραρχία Αρχιπελάγους, στην οποία υπαγόταν και το Τάγμα του Πλαστήρα, μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη και, αφού εκπαιδεύτηκε εντατικά, σε σύντομο χρόνο, εντάχθηκε στις επιχειρήσεις. Αφού έγιναν όλες οι απαραίτητες προπαρασκευαστικές ενέργειες, αναγνωρίσεις, συγκροτήσεις, στις 17 Μαΐου 1918, δόθηκε η διαταγή επίθεσης για την κατάληψη της πανίσχυρης οχυρωμένης τοποθεσίας του Σκρα Ντι Λέγκεν.

Διοικητής του ΙΙΙ Τάγματος του 6^{ου} Συντάγματος ήταν ο Πλαστήρας, καίτοι τραυματισμένος από χειροβομβίδα, παρέμεινε στο Τάγμα του. Βρέθηκε στην πρώτη γραμμή μέσα σε πυκνά πυρά πυροβολικού. Εξουδετέρωσε επτά εχθρικές γραμμές άμυνας, βάθους 1.500 μέτρων μέσα σε δυο ώρες. Οι ηρωικές και

⁶ Συγκεκριμένα, η επιφάνεια του Ελληνικού Κράτους από 63.210 έφθασε τα 120.308 τετραγωνικά χιλιόμετρα και οι κάτοικοι από 2.631.952 αυξήθηκαν σε 4.718.221. (Εγκυκλ. «ΠΑΠΥΡΟΣ-ΛΑΡΟΥΣ-ΜΙΠΡΤΑΝΙΚΑ», ΕΛΛΑΣ, Τόμος Δεύτερος, 2002).

συντονισμένες επιθετικές ενέργειες επέτρεψαν την κατάληψη της περιοχής, «του άπαρτου κάστρου», όπως το είχαν ονομάσει. Η αναφορά λακωνική: «Έφθασα τέρμα αντικειμενικού σκοπού... Εχθρός υποχωρεί πανικόβλητος. Δέον διαταχθή καταδίωξη προς εκμετάλλευσιν επιτυχίας - Πλαστήρας». Ο Διοικητής της Μεραρχίας έμεινε άφωνος. «Είναι αδύνατον», ψελλίζει ο Γάλλος Συνταγματάρχης. «Vive la Grèce» φωνάζουν οι Γάλλοι στρατιώτες. Το 6^ο Σύνταγμα με το III Τάγμα του στην πρώτη γραμμή είχε χαρίσει στην Ελλάδα και στην ελεύθερη Ευρώπη μια από τις μεγαλύτερες νίκες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πρέπει να επισημάνουμε ότι προηγούμενες ενέργειες των Γάλλων και των Άγγλων, για κατάληψη του Σκρα Ντι Λέγκεν, είχαν αποτύχει. Ο Πλαστήρας, παρά τη διαμαρτυρία του ότι απλά «έκανε το καθήκον του, όπως όλοι», προήχθη «επ' ανδραγαθία» σε αντισυνταγματάρχη και ανέλαβε τη Διοίκηση του 6^{ου} Συντάγματος της Μεραρχίας Αρχιπελάγους και συνέχισε τις επιχειρήσεις προς Καβάλα - Χρυσούπολη.

Ο Α΄ ΠΠ έληξε με οριστική νίκη των Συμμάχων επί των Κεντρικών Δυνάμεων. Δυστυχώς όμως οι επιχειρήσεις για την Ελλάδα δεν σταμάτησαν. Συνεχίστηκαν με τη μεγαλύτερη έως τότε υπερπόντια επιχείρηση, με την Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία (Ουκρανία) με το Α΄ΣΣ (I, II, XIII ΜΠ), δύναμης 23.351 ανδρών. Με αναφορά του ο Πλαστήρας ζητά να συμπεριληφθεί σ' αυτούς που θα λάβουν μέρος στην εκστρατεία. Του ανατέθηκε τότε η Διοίκηση του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων, ενός Συντάγματος απόλεμου, απείθαρχου, «Κωνσταντινικού», σε κακή κατάσταση. Σε σύντομο χρόνο το ανασυγκρότησε, το εκπαιδευσε, το εφοδίασε με οπλισμό και υλικά, και το μετέτρεψε σε μια γενναία πολεμική δύναμη, που διέπρεψε στα πεδία των μαχών Ουκρανίας και Μικράς Ασίας.

Όταν ανέλαβε τη Διοίκηση του Συντάγματος, σε συγκέντρωση αξιωματικών και οπλιτών, μεταξύ των άλλων είπε: «Έρχομαι να συναντήσω την τύχη μου μαζί σας, σε μίαν υπερπόντιο εκστρατεία. Οφείλομε να εκτελέσωμε το καθήκον μας. Ο αγώνας αυτός θα ανοίξει τον δρόμον των εθνικών μας στόχων... Ο δρόμος για την Σμύρνη περνά τώρα από τη Ρωσία... θα ανταποδώσουμε στους Ρώσους τη βοήθεια που μας έδωσαν παλιά, Έτσι, θα δώσουμε στα παιδιά μας τη Σμύρνη και την Πόλη...». Με αυτά τα απλά λόγια εξήγησε ο Πλαστήρας το σκοπό της Εκστρατείας στη Μεσημβρινή Ρωσία. Δυστυχώς, ο δρόμος για τη Σμύρνη περνούσε από τη Ρωσία.

Αρχές Μαρτίου το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με Διοικητή τον Νικόλαο Πλαστήρα αποβιβάστηκε στην Οδησό της Ρωσίας. Πολέμησε ενταγμένο στις Γαλλικές δυνάμεις και σ' ανεξάρτητες αποστολές στην Οδησό, στη Σέρμπκα (90 χλμ από την Οδησό), στην Κρεμυδόφσκα και στο Μπουγιαλίκ. Οι ελληνικές επιτυχίες όμως δεν αξιοποιήθηκαν από τις γαλλικές δυνάμεις, οι οποίες χαρακτηριστικά ήταν υποβαθμισμένες σε μέγεθος και πολεμική ικανότητα. Έγραψε ο Πλαστήρας στη χειρόγραφη έκθεσή του προς την Π. Σ. Δέλτα: «Ήτο οικτρόν το φαινόμενο της αδιαφορίας των συμμάχων. Τα γαλλικά τμήματα δεν είχαν καμμίαν όρεξιν να πολεμήσουν...». Πράγματι, όχι μόνο δεν πολέμησαν, αλλά ούτε βοήθησαν το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα και επανειλημμένα το άφησαν εκτεθειμένο με κίνδυνο να εξοντωθεί από το Μπολσεβικικό Στρατό. Ο Ελληνικός Στρατός, τις παγερές αυτές νύκτες του Μαρτίου του 1919 ζούσε σε αντίσκηνα, περπατούσε μέσα στο χιονόνερο και στις θύελλες και, παρόλα αυτά, ο Έλληνας στρατιώτης έγραψε ένα αληθινό έπος. Τότε, και ο Πλαστήρας προσβλήθηκε

από φυματίωση, που έκτοτε θα τον τυραννάει σε όλη του τη ζωή. Σε μια επιθεώρηση του 5/42 στη Βεσσαραβία της Ρουμανίας, όπου είχε μεταφερθεί, ο Διοικητής του Α΄ ΣΣ Υποστράτηγος Κωνσταντίνος Νίδερ είπε στον Πλαστήρα: *«Είσαι φτιαγμένος για πολύ γενικότερη δράση. Τα πλαίσια του Στρατού είναι πολύ στενά για σένα»*, προφητεύοντας το μέλλον του.

Στις 2 Μαΐου 1919 αποβιβάστηκε η Ι Μεραρχία στη Σμύρνη και το 5/42 στις 16 Ιουνίου. Την επομένη κιόλας, στη συνοικία Μπουρνόβας, ο Πλαστήρας βάρφτισε ένα κοριτσάκι που το ονόμασε Ελευθερία. Το Σύνταγμα στρατωνίστηκε μέσα στην πόλη της Μαγνησίας. Ο κίνδυνος ήταν μεγάλος για τη διάλυση ενός Συντάγματος που πολεμούσε συνέχεια τα τελευταία οκτώ χρόνια. Ο Πλαστήρας, παράλληλα με τη σκληρή στρατιωτική εκπαίδευση, οργάνωσε αθλητικές εκδηλώσεις, συγκρότησε επιτροπές, καθιέρωσε προπονήσεις, προκήρυξε αγώνες, καθιέρωσε έπαθλα και άλλες διακρίσεις για τους νικητές, σε συνεργασία με τοπικούς αθλητικούς συλλόγους. Οργάνωσε επίσης, πολλές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, όλα αυτά με σκοπό να παραμένει το ηθικό των στρατιωτών ακμαίο και να διατηρείται η στρατιωτική πειθαρχία και η αξιοπρέπεια του μαχητή. Από το Σύνταγμα αυτό αναδείχτηκαν αθλητές που εκπροσώπησαν την Ελλάδα σε διεθνείς αγώνες (Αμβέρσα, Παρίσι, κ.λπ.).

Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων, του Πλαστήρα, θεωρούνταν μια από τις μαχητικότερες και ικανότερες μονάδες της Στρατιάς της Μ. Ασίας. Είχε δημιουργηθεί ένα πνεύμα Μονάδας που έδινε υπερηφάνεια και ενθουσιασμό στους τσολιάδες σε κάθε τους εκδήλωση και ενέργεια. Σ' όλα τα τραγούδια τους οι τσολιάδες του 5/42 είχαν επωδό: *«Είμαστε λιοντάρια - του Πλαστήρα παλληκάρια»*. Το Μάρτιο του 1920 άρχισαν οι επιθετικές επιχειρήσεις. Ο Πλαστήρας διατάχθηκε να εκκαθαρίσει τα ελληνικά χωριά από επιδρομές ασύνταχτων ομάδων Τούρκων, τους λεγόμενους Τσέτες, οι οποίοι οργανώνονταν γρήγορα σε τακτικό στρατό, με ιεραρχία και σχέδια επιχειρήσεων. Οι Τσέτες είχαν έδρα τους το Αξάρι. Το Ελληνικό Στρατηγείο διέταξε εξόρμηση και εκμηδένιση αυτής της εχθρικής δύναμης. Έτσι, την 1^η Ιουλίου εξόρμησε και το 5/42. Διάνυσε 50 χιλιόμετρα χωρίς στάση και επιτέθηκε εναντίον των Τσετών, οι οποίοι αιφνιδιάστηκαν, διασκορπίστηκαν και άφησαν πίσω τους άφθονα λάφυρα, σώζοντας έτσι και εκατοντάδες γυναικόπαιδα του μεγάλου ξεριζωμού. Η προέλαση συνεχίστηκε ως το Σουζουρλού, όπου και σταμάτησαν.

Η εθνοκαταστροφική μεταπολίτευση την 1η Νοεμβρίου 1920, επέφερε ταχύτατες αλλαγές και στο μέτωπο της Μικράς Ασίας. Απειροπόλεμοι άνθρωποι κατέλαβαν αστραπιαία νευραλγικές θέσεις. Επήλθε παραγκωνισμός του βενιζελικού κόσμου και ρήξη με ανθρώπους που είχαν προσφέρει πολλά στην Ελλάδα. Ο Πλαστήρας, ευτυχώς, ήταν από τους ελάχιστους βενιζελικούς αξιωματικούς που παρέμειναν στην ενέργεια και στη θέση του.

Στις 15 Μαρτίου του 1921 άρχισαν νέες επιχειρήσεις. Το νότιο συγκρότημα της Στρατιάς κινήθηκε προς το Τουλού Μπουνάρ. Ο Πλαστήρας κάνοντας κυκλωτική κίνηση με το Σύνταγμά του αναγκάζει τους Τούρκους να εγκαταλείψουν τις θέσεις του. Δεν σταματά, συνεχίζει προς το Μπαλ Μαχμούτ, μια σημαντική είσοδο, προς το Αφίον Καραχισάρ, κάνοντας και εκεί μια γρήγορη κυκλωτική κίνηση. Οι Τούρκοι τράπηκαν σε φυγή. Την ίδια μέρα η Ελληνική Μεραρχία έμπαινε στο Αφίον Καραχισάρ. Την επόμενη μέρα η προέλαση συνεχίστηκε. Ο Πλαστήρας, πάντα εμπροσθοφυλακή, συνέχισε ώσπου έφτασε στο Ακ Τσαϊρ

και το κατέλαβε. Ο δεύτερος και τελευταίος αντικειμενικός σκοπός είχε επιτευχθεί.

Συμμετείχε στην προέλαση προς Κιουτάχεια, είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην κατάληψη του Ακ-Τσαλκ-Νταγ, με αδιάκοπες μάχες έφτασε προς Εσκή-Σεχίρ, στο Ακίν και στο Σεϊντή-Γαζή βρήκε σοβαρή αντίσταση. Πήρε διαταγή να εξουδετερώσει και αυτή την αντίσταση και σε λίγες ώρες ξεπέρασε το Σεϊντή-Γαζή και βρισκόταν περίπου 20 χιλιόμετρα ανατολικότερα, τάσσοντας τις προφυλακές του και ελέγχοντας το δρόμο από το Εσκή-Σεχίρ προς Άγκυρα. Στους πρόποδες του Κιρκίς-Νταγ απέτυχε της προσπάθειας να κυκλώσει τον Κεμαλικό στρατό. Αν πετύχαινε η ενέργειά του αυτή, ο πόλεμος θα είχε τελειώσει νικηφόρα.

Όταν την 1^η Αυγούστου 1922 άρχισε η προέλαση προς το Σαγγάριο, ο Πλαστήρας ήταν πάλι εμπροσθοφυλακή. Οι μάχες που δόθηκαν εκεί ήταν σκληρές, η διοίκηση της Μεραρχίας αλλά και το Στρατηγείο (είχαν αλλάξει μετά το αποτέλεσμα των εκλογών) είχαν έλλειψη πρωτοβουλίας, όχι ξεκάθαρους στρατηγικούς στόχους και δεν υπήρχε άμεση αντίληψη της κατάστασης. Οι πρωτοβουλίες που έπαιρνε παλαιότερα ο Πλαστήρας στα πεδία των μαχών, εκμηδενίστηκαν. Αλλά αυτός, δεν ήξερε μόνο να νικάει, ήξερε και να μη θυσιάζει τους τσολιάδες του άδικα. Αναγκαζόταν πολλές φορές να επιχειρεί χωρίς την έγκριση του Μεράρχου. Και γι' αυτό μάλιστα είχε κατηγορηθεί.

Στον Κασαμπά, στις 25 Αυγούστου του 1922, έμαθε την απόφαση για την οριστική εκκένωση της Μ. Ασίας. Ακόμα και τότε, ο Πλαστήρας, γεμάτος θυμό και οργή, εκλιπαρεί να του δοθεί μια μεραρχία ώστε να σωθεί η Ερυθραία. Η απόφαση όμως είχε παρθεί. Άδικα ρωτούσαν οι Τσέτες τους αιχμαλώτους μήπως είδαν τον «Καραπιπέρ» (Μαύρο πιπέρι) με το «Σεϊτάν Ασκέρ» (Διαόλου Στρατός), δηλαδή τον Πλαστήρα με το Σύνταγμά του.

Από το Νυμφαίο, το Μπουρνάρμπασι και το Κοζαγάτς της Σμύρνης, ο Πλαστήρας φτάνει στο Λεστέρν-Νταγ, όπου καλύπτει τον άξονα υποχώρησης των ελληνικών τμημάτων από τον Τσεσμέ. Από το Καζιμίρ (27 Αυγ.), τα Δύο Αδέλφια (28 Αυγ.), τα Βουρλά (29 Αυγ.) και το Γκιούλ Μπακτσέ (30 Αυγ.), θα περάσει από τα Αλάτσατα και το απόγευμα της 2ας Σεπτεμβρίου το 5/42 εγκατέλειπε τη Μ. Ασία.

Όλα αυτά τα ονόματα που προανέφερα και πολλά που δεν ανέφερα (Σαλιχλή, Ουσάκ, Αλή Βεράν κ. ά), είναι τόποιοι που είδανε τον Πλαστήρα, τον νιώσανε στο πέρασμά του, τον θαυμάσανε στις ενέργειές του, και δεν ... τον λησμονούνε! Κανένας δεν μπορεί να μαντέψει πόσοι θα έμεναν ζωντανοί στην περιοχή της πόλης του Σαλιχλή, 23 Αυγούστου 1922, αν δεν είχε επέμβει ηρωικά ο Πλαστήρας να ανακόψει την τουρκική επίθεση.

Ωστόσο, η κατάρρευση του Μετώπου ήταν πια γεγονός. Τα γεγονότα που ακολούθησαν, έφεραν απογοήτευση και πολλές φορές και θυμό, σε όποια ελληνική ψυχή τα ερευνά μέσα στην ιστορία. Αμέτρητες οι φορές, που το 5/42, και εδώ, έσωσε ελληνικά στρατιωτικά τμήματα από αφανισμό. Η υποχώρηση των Ελλήνων ήταν τόσο άτακτη και ανοργάνωτη, που κινδύνεψε όχι μόνο ολόκληρο το στράτευμα από αφανισμό, αλλά και όλος ο ελληνικός πληθυσμός της Μ. Ασίας.

Το Σύνταγμα του Πλαστήρα ήταν η μόνη στρατιωτική μονάδα που μέσα σ' αυτήν την πανωλεθρία εφάρμοσε ακριβώς τους κανόνες σύμπτυξης-υποχώρησης με απόλυτα πειθαρχημένο τρόπο, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τη διοίκηση άλλων συνταγμάτων (διαλυμένων) ακόμα και της μεραρχίας, και το σημαντικότερο, με τη σύμφωνη γνώμη των Διοικητών τους. Μετέφερε «εν πλήρει τάξει» τα λείψανα της Στρατιάς της Μικράς Ασίας στη Χίο και στη Μυτιλήνη. Πρόσφερε μέγιστο έργο στη διάσωση της Στρατιάς και του πανικόβλητου ελληνικού πληθυσμού των περιοχών.

Στο μεταξύ, όμως, δεν είχε κατορθώσει να συγκρατήσει την αγανάκτησή του για τους υπαίτιους της καταστροφής. Τον κυρίευσε ένας θυμός που ξεχείλιζε και που δεν μπόρεσε να κρύψει μπροστά στους Στρατηγούς και το επιτελείο τους, οι οποίοι, γνωρίζοντας την απήχηση που είχε στο στρατό, αλλά και τι ήταν ικανός να κάνει, τρομοκρατήθηκαν, και πολλοί τον συκοφάντησαν και τον κατηγορήσαν. Αυτοί, που μερικές μέρες πριν, τον κοιτούσαν εκλιπαρώντας να τους σώσει από την ανικανότητά τους. Προσπάθησαν, επίσης, να τον απομονώσουν, χρησιμοποιώντας μεθόδους παραπλάνησης, κολακείας και ψεύδους. Διέταξαν το πλοίο «Τήνος», που είχε επιβιβασθεί το Σύνταγμα του, να τον μεταφέρει στη Σάμο, με σκοπό την επιτήρησή του. Ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Κατά τη διάρκεια της πορείας του πλοίου, πήρε την απόφαση ότι έπρεπε αυτό το καθεστώς που έθαβε την Ελλάδα να ανατραπεί, έπρεπε να σωθεί η Θράκη, τα νησιά και αυτός ο ξεριζωμένος λαός. Θα έκανε επανάσταση. Το πλοίο κατόπιν δικής του εντολής προς τον καπετάνιο (που δεν άφηνε περιθώρια αμφισβήτησης), γύρισε προς τη Χίο. Στενοί συνεργάτες του ο Συνταγματάρχης Στυλιανός Γονατάς και ο Αντιπλοίαρχος Δημήτριος Φωκάς, οι οποίοι αποτέλεσαν την επαναστατική τριανδρία της 11 Σεπ. 1922.

Ο Πλαστήρας αναδείχθηκε στα μάτια του έθνους όχι απλά ως ο ήρωας πολεμιστής, αλλά και ένας άνθρωπος με διορατικό πνεύμα που η φύση τον είχε προικίσει πλούσια, με όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του Ηγέτη. Ήταν όμως φυσικό επακόλουθο, μια τόσο έντονη, ανήσυχη και ρηξικέλευθη προσωπικότητα και με τόση μεγάλη δραστηριότητα στο στρατιωτικό και πολιτικό χώρο, τη μυθική δεκαετία 1912-1922, να διαπράξει και λάθη. Μάλιστα, ο ίδιος στις 7 Οκτωβρίου του 1923, απευθυνόμενος προς όλους τους Έλληνες, θα πει:

«Το πλανάσθαι ανθρώπινον, αλλά το ομολογείν την πλάνην είναι ανώτερος πολιτισμός και ευγενέστερος ανδρισμός - Ένας λαός ούτω μόνον σκεπτόμενος αποτρέπει τας εκ της πλάνης συμφοράς και ευημερεί».

Παρόλα τα λάθη, που η αναφορά τους εκφεύγει της παρούσας εργασίας μου, δεν αμφισβητήθηκε ποτέ, η εντιμότητα, η ακεραιότητα, ο πατριωτισμός, ο ανθρωπισμός και η πολεμική δράση του Πλαστήρα.

Ο Πλαστήρας, στις 2 Ιανουαρίου 1924 υπέβαλε στο Υπουργείο Στρατιωτικών εγγράφως την παραίτησή του και στις 3 Ιανουαρίου παρέδωσε την εξουσία. Στις 6 Ιανουαρίου 1924 η Δ' Εθνοσυνέλευση σε πανηγυρική συνεδρίασή της, τον ανακήρυξε «άξιον της πατρίδος» και τον προήγαγε σε αντιστράτηγο.

Ο Στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας⁷ αποτελεί μια κορυφαία στρατιωτική φυσιογνωμία, ένα σύμβολο, πρότυπο, ακατάλυτο και ακατάρριπτο, του ηγέτη, της ανδρείας, της ανιδιοτέλειας, της φιλοπατρίας, του ηρωισμού, της αξιοπρέπειας και του ανθρωπισμού. Έγινε μια φορά Αρχηγός Κράτους, και τρεις φορές Πρωθυπουργός⁸. Πέθανε⁹ σε ηλικία 72 ετών (το σμόκιν της κηδείας του ήταν προσφορά του φίλου του Διονύση Καρρέρ), χωρίς να έχει σπίτι, αφήνοντας κληρονομιά 216 δραχμές, ένα δεκαδóλαρο και μια λακωνική προφορική διαθήκη: «Όλα για την Ελλάδα».

«Ο Στρατηγός Πλαστήρας εφώτισε το στερέωμα του Ελληνικού Ουρανού δι' απλέτου φωτός και απέδωκεν εις το έθνος την αυτοπεποίθησιν, ήτις τόσον επικινδύνως είχε κλονισθεί. Έθνος το οποίον εις κρισίμους στιγμάς εμφανίζει τοιούτους άνδρας, δύναται μετ' εμπιστοσύνης ν' αποβλέπει εις το μέλλον».

---

⁷ Η εργασία αυτή περιορίστηκε, σύμφωνα με τον τίτλο της, στην πολεμική δράση του Νικολάου Πλαστήρα μέχρι την επανάσταση στη Χίο και Μυτιλήνη, την οποία ακροθιγώς μνημονεύω. Δεν αναλύθηκαν και δεν εξιστορήθηκαν τα επόμενα γεγονότα και η δράση του Ν. Πλαστήρα, όπως απλά αναφέρονται στην αρχική επιγραμματική απαρίθμηση ι...ιε, και άλλα θέματα (Ενταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ, 18 Φεβ. 1952, Ψήφιση του νέου Συντάγματος, Λίμνη Πλαστήρα, Απόλυση εκατοντάδων πολιτικών κρατουμένων κ.λπ.).

⁸ Έγινε τρεις φορές Πρωθυπουργός:

α. 3/1/1945 - 8/4/1945, 3 μήνες και 5 ημέρες.

β. 15/4/1950 - 21/8/1950, 4 μήνες και 6 ημέρες.

γ. 27/10/1951 - 11/10/1952, 11 μήνες και 16 ημέρες. (Α. Μακρυδημήτρης, «Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδος 1828-1997»).

⁹ «Είναι κοινός ανθρώπινος κλήρος ο θάνατος. Αλλά είναι προνόμιο η δικαίωσις. ... Άνθρωποι οι οποίοι έχουν καταργήσει την Ύλην και ασκητεύουν εις τον Ναόν της Ιδέας. Ως Στρατιώτης ησκήτους εις τον βωμόν της Πατρίδος. Και ως Πολίτης εις τον βωμόν του Λαού...». (Από τον επικείμενο λόγο του Γεωργίου Παπανδρέου). Βλ. Β. Αγγελή σελ. 179-180.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγέλης Βαγγέλης, «Ο Μαύρος Καβαλάρης», Τόμοι Α, Β, Γ, Εκδόσεις Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών, Αθήνα 1995.
2. Αναστασάκος Σέφης, «Ο Πλαστήρας και η εποχή του» Τόμοι Α,Β, Γ, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 2007.
2. Αρχείο Π. Σ. Δέλτα, «Νικόλαος Πλαστήρας» (επιμέλεια Π. Α. Ζάννα), Εκδοτική «ΕΡΜΗΣ ΕΠΕ», Αθήνα 1979.
3. Αρχείο Π. Σ. Δέλτα, «Ελευθέριος Βενιζέλος» (επιμέλεια Π. Α. Ζάννα), Εκδοτική «ΕΡΜΗΣ», Αθήνα 1987.
4. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Επίτομη Ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων», Αθήνα 1987.
5. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα Γεγονότα στη Θράκη», Αθήνα 1998.
6. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Η Ελλάδα και ο Πόλεμος στα Βαλκάνια 1914-1918», Αθήνα 1987.
7. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον του 1918», Αθήνα 1961.
8. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας του Ελληνικού Στρατού στη Μικρά Ασία 1919-1922», Αθήνα 2002 (1967).
9. ΓΕΣ/ΔΙΣ, «Το Ελληνικόν Εκστρατευτικόν Σώμα εις Μεσημβρινήν Ρωσίαν», Αθήνα 1955.
10. «ΙΣΤΟΡΙΚΑ» Ελευθεροτυπίας, Αθήνα 2000.
11. Κέντρο Ιστορικών Μελετών «Νικόλαος Πλαστήρας», «Άξιου της Πατρίδας Μνήμη 1881-1953» του Π. Νάνου, «Εκτυπωτική Καρδίτσας», Μορφοβούνι 2000.
12. Μακρυδημήτρης Αντώνιος, «Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδος 1828-1997», Εκδόσεις «Ι. Σιδέρης», Αθήνα 2001.
13. Πεπονής Ιωάννης, «Νικόλαος Πλαστήρας», Αθήνα 1947.
14. Παναγάκος Παναγιώτης, Αντιστράτηγος ε.α., «Συμβολή εις την Ιστορία της Δεκαετίας 1912-1922», Αθήνα 1960.
15. Ρίγος Άλκης, «Τα Κρίσιμα Χρόνια 1922-1935», Αθήνα 1995.
16. Στρατηγάκης Γ., «Ν. Πλαστήρας», Αθήνα 1953.
17. Χατζηαντωνίου Κώστας, «Νικόλαος Πλαστήρας - Ιστορική Βιογραφία», Εκδόσεις «Παρουσία», Αθήνα 1999.